

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ В ДИТЯЧОМУ ЗАКЛАДІ ОЗДОРОВЛЕННЯ Й ВІДПОЧИНКУ

Ганна Мільчевська, Ксенія Петухова

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті порушено одну з найважливіших проблем сьогодення – особливості проведення соціально-виховної роботи в дитячих закладах оздоровлення й відпочинку. Проаналізовано провідні погляди вчених на окреслену проблему, акцентовано на важливості такої роботи саме в підлітковому віці. Визначено виховні орієнтири процесу визнання особистості кожного підлітка; схарактеризовано основні напрями діяльності в умовах закладів оздоровлення й відпочинку, наведено детальний опис основного періоду зміни в закладах літнього відпочинку.

Ключові слова:

соціально-виховна робота; підлітки; дитячий оздоровчий заклад.

Аннотация:

Мильчевская Анна, Петухова Ксения. Организация социально-воспитательной работы с подростками в детском оздоровительном учреждении.

В статье поднята одна из важных современных проблем – особенности социально-воспитательной работы в детских оздоровительных учреждениях. Проанализированы взгляды ученых относительно данной проблемы, акцентировано внимание на необходимости такой работы именно в подростковом возрасте. Определены воспитательные ориентиры процесса признания личности каждого подростка; охарактеризованы основные направления деятельности в условиях оздоровительных учреждений, представлено подробное описание основного периода смены в учреждении летнего отдыха.

Ключевые слова:

социально-воспитательная работа; подростки; детское оздоровительное учреждение.

Resume:

Milchevska Hanna, Petukhova Kseniia. Organization of social and educational work with adolescents in a children's institution for health and recreation.

The article reveals the essence of one of today's most important problems, namely, that of social and educational work in children's health and recreation institutions. The authors analyze the leading views of scientists according to the identified problems, emphasizing the importance of adolescence. The materials of the publication highlight educational guidelines for the process of recognizing the identity of each teenager; the main directions of activity are described in the conditions of health and recreation institutions. The detailed description of the main period of change in the institutions of summer recreation is given.

Key words:

social work; adolescents; children's recreation institution.

Постановка проблеми. Організація соціально-виховної роботи в дитячому оздоровчому закладі як соціально-педагогічна проблема набуває особливого значення тоді, коли йдеться про життєдіяльність сучасного підлітка. Цей період є перехідним періодом від дитинства до зрілості й характеризується такими специфічними новоутвореннями, як почуття дорослості, бажання вести самостійний спосіб життя, потреба в самоствердженні й самореалізації тощо. Отже, залежно від способу та змісту організації соціально-виховної роботи відбувається входження підлітків у соціальні відносини, соціалізація та формування їхніх особистісних якостей, а також функціонування їх як суб'єктів міжособистісного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях вітчизняних учених висвітлено специфіку діяльності літнього оздоровчого табору (М. Наказний, М. Соя, Г. Шутка та інші). Вивченню організаційно-методичних засад соціально-виховної роботи в дитячих закладах оздоровлення й відпочинку присвячено праці О. Бартків, В. Гаврішко, А. Капської, О. Карпенко та ін.; особливості тематичної зміни в дитячому закладі оздоровлення й відпочинку розкрито в дослідженнях О. Биковської, Р. Вайноли, Ж. Петровича, І. Стародубцевої та ін. Питання творчого потенціалу, культури та свободи особистості детально розглянуто в роботах таких учених, як О. Барішева,

Н. Борисова, Ж. Воронцова, В. Зарицька, А. Мудрик та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення й характеристика особливостей організації соціально-виховної роботи в дитячому оздоровчому закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливе місце в системі організації виховної роботи молодого покоління посідають позашкільні дитячі заклади, колективи та об'єднання. Однією з найбільш поширених позашкільних установ є дитячий заклад оздоровлення й відпочинку. У контексті огляду нашої теми зауважимо, що дитячий заклад оздоровлення й відпочинку створює для підлітків умови, які дають їм змогу зруйнувати набуті негативні стереотипи, сформовані в їх повсякденному житті. Такі умови допомагають розкриттю потенційних можливостей і здібностей для того, щоб вчиняти як належить у різних ситуаціях.

Організовуючи соціально-виховну роботу в умовах дитячого оздоровчого закладу, варто враховувати таке: згідно з Типовим положенням «Про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку» [8], діти мають право самостійно обирати види діяльності, брати участь в освітніх і оздоровчих програмах. Отже, життєдіяльність підлітків у дитячому закладі оздоровлення й відпочинку має будуватись на принципах добровільної участі в різних справах, а також

на принципах вільного вибору занять і видів діяльності. Слушними, на наше переконання, є думки Ж.-Ж. Руссо, який уважав, що на людину впливають три фактори виховання: природа, люди та суспільство. Кожен з цих чинників виконує свою роль у процесі розвитку людини. Так, природа наділяє особистість певними здібностями й талантами; люди допомагають розвивати й удосконалювати ці здібності; різноманітні явища в соціумі збагачують особистісний досвід. Загалом самостійне набуття досвіду є важливою та невіддільною умовою повноцінного розвитку молоді людини [3, с. 197].

Цікавими в контексті нашого дослідження є погляди сучасних соціальних педагогів. Так, наприклад, як зазначає Н. Заверико, особливе місце в процесі становлення підлітка належить товариству однолітків, що виконує такі функції: 1) самовизначення (можливість довести свою незалежність, право на самостійні дії та вчинки); 2) функція престижу (пошук поваги до своєї особистості й визнання її іншими); 3) інструментальна функція (можливість досягти мети й здійснити задуми; пошук захисту тощо); 4) інформаційно-розважальна функція (пошук розваг і порад, інтенсивний обмін інформацією, обговорення важливих для підлітка проблем [2, с. 37].

Залежно від мети діяльності закладу, видів послуг, місця розташування й сезону функціонування, дитячі заклади оздоровлення й відпочинку поділяються на такі типи: дитячий заклад санаторного типу, дитячий центр, позаміський заклад оздоровлення й відпочинку, табір з денним перебуванням, дитячий заклад праці й відпочинку та наметове містечко. Сьогодні організацією дозвіллевого часу учнівської молоді займаються також і в пришкільних таборах, і в клубах за місцем проживання.

Досліджуючи особливості діяльності дитячих закладів оздоровлення й відпочинку, вітчизняний науковець, педагог Ж. Петрович визначає такі ознаки їх функціонування: структура зайнятості дітей (протягом кожного дня та зміни загалом); характер взаємовідносин у дитячому й дорослому колективах, а також між ними; самодіяльність кожної дитини (пропозиції та їх реалізація); творчі досягнення й результати дітей (грамоти, призи, кубки, сертифікати, нові знання й уміння тощо); комфортність і відчуття захищеності дитини в дитячому закладі; репутація закладу (дорослого колективу, що працює протягом зміни) [4].

Характер змісту діяльності дитячих закладів оздоровлення й відпочинку дає змогу визначити основні напрями роботи, серед яких: соціально-педагогічна, рекреаційно-оздоровча й освітньо-

розвивальна діяльність [4]. Так, соціально-педагогічна діяльність передбачає створення сприятливих умов для успішної соціальної адаптації дитини й надання їй можливостей для творчого розвитку й самореалізації.

Перші дні перебування підлітка в дитячому закладі оздоровлення й відпочинку характеризуються зміною окремих цінностей і стереотипів поведінки, руйнуванням колишньої позиції. Це зумовлено новими умовами життя, особливістю дитячого закладу, знайомством з новими людьми й усвідомленням свого місця в дитячому колективі.

Рекреаційно-оздоровча діяльність такого дитячого закладу містить два основні складники: оздоровлення й відпочинок. Дитячий заклад надає вихованцям можливість відновити свої фізичні й психічні сили, покращити своє здоров'я, зняти напруження. Але при цьому в роботі закладу доцільно дотримуватись єдності двох процесів: оздоровлення й виховної діяльності, щоб кожен табірний або загоновий захід мав оздоровчий і педагогічно-орієнтований характер.

Освітньо-розвивальна діяльність спрямована на розширення діапазону інтересів, здібностей, можливостей підлітків у процесі пізнавальної діяльності, у різноманітних самостійних і колективних формах роботи. Усе це зумовлює необхідність розглянути особливості організації виховної роботи в дитячому оздоровчому закладі.

Зазвичай перспективний план на літній період має передбачати такі аспекти: характеристику регіону, кліматичних і територіальних особливостей, матеріально-технічної бази, зміст виховної діяльності дитячого закладу та його основні напрями, виховні завдання, дію школи дитячого самоврядування тощо.

Умовно всі плани можна розділити на дві групи: 1) організація діяльності закладу; 2) організація процесу оздоровлення й відпочинку.

Перша група планів входить у коло компетенцій адміністрації та керівництва дитячого закладу й передбачає виконання таких завдань: розвиток, поліпшення й удосконалення матеріально-технічної бази; робота з працівниками різного профілю (педагогічним, медичним, технічним персоналом тощо) над покращенням якості їхньої роботи й створення сприятливого психологічного та емоційного клімату в колективі; організація роботи з надання послуг, забезпечення безпеки життєдіяльності; розроблення менеджмент-плану.

Друга група планів безпосередньо стосується питань організації процесу оздоровлення й відпочинку й передбачає: розроблення календарних планів на кожен табірну зміну;

розроблення плану-сітки загонових справ; індивідуальних планів роботи спеціалістів (психолога, соціального педагога, методиста, лікаря, інструктора з фізичної культури, керівників гуртків тощо).

Календарний план складається на одну зміну з урахуванням завдань, що зазначені в перспективному плані роботи дитячого закладу оздоровлення й відпочинку.

Зазвичай зміна в дитячому закладі оздоровлення й відпочинку охоплює три періоди: організаційний, основний і завершальний. Кожний з цих періодів має свою мету, виконує певні завдання й визначає потрібні форми, напрями й види виховної роботи. Розглянемо особливості кожного з цих періодів.

Організаційний період зміни починається з моменту приїзду вихованців до закладу відпочинку й триває приблизно 1-3 дні. Особливістю цього періоду є наявність труднощів, які пов'язані з емоційним станом дитини та процесом її адаптації до нових умов життєдіяльності. Цей період не можна затягувати. Головною метою діяльності вожатого в цей час є організація та згуртування дитячого колективу, встановлення контакту з дітьми; створення умов для комфортного й психологічно-сприятливого перебування дитини в таборі. Основні завдання вожатого такі: розмістити всіх дітей по кімнатах; ознайомитися зі складом і контингентом дітей; провести екскурсію дитячим закладом оздоровлення й відпочинку; ознайомити дітей з правилами та нормами поведінки в таборі; провести вечір-знайомство; проаналізувати рівень організаторських здібностей і лідерських якостей дітей; провести організаційну нараду й розподілити доручення та обов'язки, вибрати назву й девіз загону.

Звичайно, організаційний період передбачає створення сприятливих умов для успішної адаптації підлітка в дитячому оздоровчому закладі, хоча дуже часто трапляються прояви соціальної дезадаптації, що виникають через певні причини: 1) нові складні відчуття дитини, пов'язані з переходом від домашнього комфорту до умов колективної взаємодії; 2) перевага індивідуальності дитини над колективом, унаслідок чого відбувається слабка інтеграція дитини в комунікативне середовище табору; 3) низька компетентність і культура спілкування, що заважає встановленню контакту з іншими; 4) низький статус дитини в колективі; 5) неузгодженість очікувань дитини зі сформованими традиціями діяльності дитячого закладу; 6) суперечність інтересів дітей і дорослих у їхній спільній діяльності; 7) брак можливості вільного вибору дитиною форм діяльності [4, с. 28–29].

Учені пропонують використовувати у виховній роботі закладів такого типу універсальні методи впливу на дітей: метод суспільно корисної діяльності (пояснювати дітям, для чого робиться та чи та справа), метод гри (разом з дітьми брати участь в іграх, радіти за них і співпереживати їхнім радощам і успіхам), метод вимоги (єдині вимоги: дисципліна, дотримання режиму дня, чистота в кімнатах), метод доручення [5, с. 13].

Основний період зміни – це найбільший за обсягом період, який передбачає створення сприятливих умов для розвитку здібностей дитини та орієнтацію на успіх у процесі її діяльності. Отже, основними завданнями вожатого в цей період є активізація діяльності кожного вихованця за допомогою залучення його до різних видів діяльності; організація та проведення різноманітних колективно-творчих форм роботи; контроль за дотриманням дітьми режиму дня та єдиних вимог; підтримка сприятливого психологічного клімату в дитячому колективі.

У такій ситуації вагомими є виховні орієнтири в процесі визнання особистості кожного підлітка, запропоновані вітчизняною дослідницею І. Булах. До них належать: 1) упевненість у потенційних можливостях кожного підлітка; 2) створення разом з підлітком умов для його особистісного зростання; 3) підтримка індивідуальності кожного підлітка, визнання його автономності та самостійності; 4) вияв зацікавленості інтересами, намірами, ідеями підлітка; 5) належне сприймання особистості кожного вихованця, його індивідуальних якостей, особливостей і рис характеру; 6) урахування специфіки перебігу та регуляції вищих психічних функцій кожного підлітка (розумової, емоційної, вольової та інших); 7) добирання оптимальних засобів, виховних впливів на підлітка, які враховували б його особистісні якості та психофізіологічні особливості; 8) підведення кожного підлітка до свободи діяльності, ціннісного вибору, визначення свого місця в суспільстві [1, с. 310].

Науковець А. Джеус вказує на те, що основний період зміни поділяється на два самостійні етапи: перший етап – навчально-демонстраційний, другий – демонстраційно-закріплювальний. На першому етапі мають бути виконані такі завдання: 1) набуття підлітком знань і вмінь відповідно до профілю програми, навичок самовизначення у виборі певного виду діяльності, ролі та позиції в дитячому колективі, які відповідають очікуванням, інтересам і потребам підлітка в саморозвитку; 2) створення сприятливих умов для вияву індивідуальності кожного підлітка, його творчого й морального потенціалу; 3) розгортання діяльності творчих

майстерень за інтересами й запитами вихованців; 4) корекція ціннісно-мотиваційних норм спілкування, поведінки, відносин і діяльності; 5) створення необхідних умов для діяльності органів дитячого самоврядування [7, с. 11].

Своєю чергою, на другому етапі (демонстраційно-закріплювальному) важливим є виконання таких завдань: 1) організація різноманітної творчої діяльності й активне залучення вихованців до її підготовки та проведення; 2) створення умов для демонстрації самодіяльності та самостійності вихованців в органах дитячого самоврядування; 3) демонстрація досягнень і надбань підлітків через різноманітні форми роботи: ігрові програми, конкурси, турніри, спортивні змагання, трудові акції тощо; 4) демонстрація знань, умінь і навичок підлітків, набутих у процесі роботи в творчих майстернях за інтересами; 5) корекція міжособистісних і групових взаємовідносин; 6) аналіз індивідуальних і групових дій, спрямованих на стимулювання успішності підлітків у різноманітних видах діяльності [7, с. 11].

В основний період зміни рекомендується використовувати такі організаційні форми та види діяльності: конкурси, змагання з різних видів творчої діяльності, що допомагають кожному загонові самовизначитись і виявити перші колективні емоції та спільну радість; справи комплексного характеру (день пам'яті, день милосердя тощо); організаційно-громадську діяльність (колективні збори з планування майбутньої діяльності); трудові справи (чергування в їдальні, благоустрій території тощо) [6, с. 71].

Підсумковий (заключний) період табірної зміни – останні 2-3 дні, протягом яких підбивають певні підсумки діяльності й досягнень дітей у закладі оздоровлення й відпочинку. На цьому етапі загоновий колектив є вже певною самостійною одиницею, органи дитячого самоврядування досягають свого піку активності. Головною метою діяльності вожатого є аналіз виховної роботи й виявлення причин переваг і недоліків у діяльності дітей; проведення колективних заходів прощання з табором.

Серед *соціально-педагогічних завдань*, які мають бути виконані в цей період, виділяють такі: 1) груповий аналіз і демонстрація індивідуальних і групових досягнень; 2) оцінка й самооцінка підлітками особистісно значущих результатів діяльності у ДЗОВ; 3) створення емоційної атмосфери успішного завершення зміни, нагородження найбільш активних вихованців; 4) стимулювання позитивних змін в особистості вихованця; 5) організація діяльності, яка знімає психологічний стан «тимчасовості перебування», зумовлений

швидким від'їздом; 6) діагностування й розроблення індивідуальних програм саморозвитку [7].

Дослідники зазначають, що одним з найважливіших компонентів соціального виховання є пошук шляхів педагогічного впливу на особистість кожної дитини в умовах тимчасово створеного дитячого колективу. Виходячи з умов становлення й розвитку особистості, напрямів самореалізації та самоствердження, виділяють такі шляхи організації ефективної діяльності: 1) організація всіх основних сфер діяльності дітей у тимчасовому дитячому об'єднанні; 2) організація й використання різноманітних форм роботи; 3) цілковита участь дитини в різноманітних ситуаціях; 4) корекція емоційного стану кожної дитини [6].

Аналізуючи особливості виховної роботи в літньому оздоровчому таборі, науковці В. Гаврішко, Н. Казакова, Л. Машкіна, І. Шоробура визначають такі види діяльності: 1) пізнавальну й ціннісно-орієнтовану (аукціон знань, ігри-тренінги з культури спілкування, день пізнавальних ігор тощо); 2) суспільно громадську (прес-конференції, клуб юних парламентаріїв, конкурс просвітницьких знань тощо); 3) художньо-естетичну (музичний ринг, вечір авторської пісні, конкурс-захист «Природа року», пісенний аукціон, театральний КВК тощо); 4) організаторську (гра «Лідер», журнал-естафета «Жива газета», організація самоврядування тощо); 5) спортивно-оздоровчу й гігієнічне виховання (спортивні ігри, ранкова гімнастика, плавання, біг, шахові турніри, дотримання режиму й розпорядку дня тощо); 6) трудову (самообслуговування, ательє добрих послуг, майстерня з виготовлення сувенірів, виставки, ярмарки тощо); 7) натуралістичну та екологічну (бесіди на тему охорони природи й раціонального використання ресурсів, екскурсії, створення загонів з охорони природи, організація трудових десантів щодо озеленення території тощо); 8) туристсько-краєзнавчу (туристські походи з елементами історизму, складання краєзнавчого альбому, зустрічі зі старожилами та запис їхніх розповідей про минуле села чи міста) [6].

У роботі з підлітками, учені виокремлюють масові, групові та індивідуальні форми роботи. До масових форм належать свята, урочистості, ярмарки, фестивалі, акції, форуми тощо, у яких беруть участь усі учасники оздоровчо-виховного процесу конкретного закладу. Саме в масових заходах створюється неповторна емоційна атмосфера радості, співпереживання, азарту, єднання. Відмова від таких форм роботи обмежує можливість вибору підлітком того виду діяльності й тієї форми, які для нього є найбільш

прийнятними. Серед групових форм роботи виділяють: групові заняття, міні-лекції, відеозаняття, диспути тощо. Вони дають змогу вихованцям закладу займатись обраною справою з максимальною користю для себе. Особливе значення для дитячих оздоровчих закладів мають індивідуальні форми: консультації, бесіди тощо. Але дуже важливо дотримуватись балансу між усіма формами роботи [9].

Уся виховна робота в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку базується на таких принципах організації виховної роботи: 1) пріоритетність цілей розвитку індивідуальності під час створення необхідних умов для реалізації особистих якостей у процесі творчої діяльності; 2) урахування особистісних потреб та інтересів кожної дитини; 3) створення різновікових груп для залучення дітей до творчої діяльності; 4) надання педагогічної підтримки й допомоги в процесі самовизначення дитини, формування сприятливих міжособистісних і міжгрупових відносин; 5) постійна турбота про поліпшення навколишнього життя [11].

Висновки. З огляду на викладений вище матеріал, підкреслимо важливість використання інноваційних форм і методів роботи з підлітками, а також дотримання традиційних планів соціально-виховної роботи.

Перевагами діяльності дитячого закладу оздоровлення та відпочинку, на наше переконання, є такі: наявність варіативності програм діяльності, можливість вільного вибору дитиною напрямку та змісту діяльності, широке поле для реалізації її здібностей.

До особливостей організації соціально-виховної роботи в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку належать: проведення виховної роботи в тимчасових дитячих колективах; короткотривалий період перебування дитини в дитячому оздоровчому таборі; добровільна участь дітей у різних заходах, вільний вибір занять; виховний вплив дитячого колективу на особистість дитини; недостатній вияв професійності студентів-практикантів і помічників вихователів.

Серед основних напрямів діяльності в означених закладах можна виокремити такі: фізкультурно-оздоровчий напрям, що охоплює три основні компоненти – спорт, фізичне виховання, здоровий спосіб життя; інтелектуальний напрям, що передбачає організацію роботи різноманітних секцій і гуртків для розвитку інтелектуальних здібностей підлітків; художньо-естетичний напрям, у рамках якого проводяться тематичні конкурси та свята для розвитку творчих нахилів підлітків; суспільний напрям, що характеризується прийняттям підлітка в соціальній групі однолітків і формуванням його особистісної ідентичності; трудовий напрям самореалізації, що охоплює суспільно-корисну працю й самообслуговування; розважальний напрям, у межах якого організуються загонові й загальнотаборні заходи, що допомагають підліткови розкрити та виявити свої здібності.

Перспективу подальших наукових пошуків вбачаємо в розробленні соціально-педагогічних заходів для підлітків, які перебувають у закладах оздоровлення та відпочинку.

Список використаних джерел

1. Булах І. С. Психологічні основи особистісного зростання підлітків : дис. ... д-ра пед. наук : 19.00.07 / Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 581 с.
2. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка: навч. посібник. Київ: Слово, 2011. 240 с.
3. Коменский Я. А., Локк Д., Руссо Ж-Ж., Песталоцци И. Г. Педагогическое наследие / сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. Москва: Педагогика, 1988. 416 с.
4. Летний лагерь: вчера и сегодня / под ред. С. А. Шмакова. Москва: ДОД, 2009. 120 с.
5. Літо. Табір. Вожатий: практ.-зорієнтован. навч.-метод. посібник / авт.-упоряд. Т. А. Нечипоренко. Вид. 4-е. Вінниця: Спадщина, 2009. 128 с.
6. Організаційно-методичні засади виховної роботи в літніх оздоровчих таборах: метод. посібник / В. Д. Гавришко, І. М. Шоробура, Л. А. Машкіна, Н. В. Казакова. Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2011. 255 с.
7. Орленок. Книга вожатого / под ред. А. Джеуса. Москва: Собеседник, 2005. 352 с.
8. Про дитячий заклад оздоровлення та відпочинок дітей: типові положення від 28.04.2009. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422-2009-п> (19.09.2018).

References

1. Bulakh, I. S. (2004). *Psychological foundations of the personal growth of adolescents: thesis*. Kyiv. [in Ukrainian]
2. Zaveryko, N. V. (2011). *Social pedagogy: study guide*. Kyiv: Slovo. [in Ukrainian]
3. Komensky, J. A., Locke, J., Rousseau, J.-J., Pestalozzi, J. H. (1988). *Pedagogical heritage*. Moscow: Pedagogika. [in Russian]
4. Shmakov, S. A., ed. (2009). *The summer camp: yesterday and today*. Moscow: DOD. [in Russian]
5. Nechyporenko, T. A. (2009). *Summer. Camp. Counsellor: practice-oriented guide*. 4th edition. Vinnytsia: Spadshchyna. [in Ukrainian]
6. Havrishko, V. D., Shorobura, I. M., Mashkina, L. A. (2011). *Organizational-methodological principles of educational work in summer health camps: a method. guide*. Khmelnytskyi: Vyd-vo KHGPA. [in Ukrainian]
7. Dzeus, A., ed. (2005). *Orlionok. The camp counsellor's book*. Moscow: Sobesednik. [in Russian]
8. About the Children's Recreation and Recreation Centre: a typical provision of 28.04.2009. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/422-2009-п> [in Ukrainian]
9. Kapska, A. I. (2011). *Social pedagogy: a textbook*. Kyiv: Tsentр uchbovovii literatury. [in Ukrainian]

9. Соціальна педагогіка: підручник. Вид. 5-е, переробл. та доп. / за ред. А. Й. Капської. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 488 с.
10. Соціально-психологічний словник / авт.-уклад. М. Чапка, У. Контні. Мисловіце, 2010. 519 с.
11. Шутка Г. І. Соціально-педагогічні умови вдосконалення фізичного стану дітей у літньому оздоровчому таборі: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.05 / Національний пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Львів, 2002. 196 с.
10. Чапка, М., Контні, У. (2010). *Social-psychological dictionary*. Myslovice. [in Ukrainian]
11. Shutka, H. I. (2002). *Socio-pedagogical conditions for improving the physical condition of children in the summer health camp: thesis*. Lviv. [in Ukrainian]

Рецензент: Прийма С.М. – д.пед.н., доцент

Відомості про авторів:

Мільчевська Ганна Сергіївна

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

Петухова Ксенія Олександрівна

xeniapetukhova@gmail.com
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь,
Запорізька обл., 72312, Україна

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i21.2494

*Матеріал надійшов до редакції 25. 09. 2018 р.
Прийнято до друку 17. 10. 2018 р.*

Information about the authors:

Milchevska Hanna Serhiivna

Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhia region, 72312, Ukraine

Petukhova Kseniia Oleksandrivna

xeniapetukhova@gmail.com
Bohdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
20 Hetmans'ka St., Melitopol,
Zaporizhia region, 72312, Ukraine

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i21.2494

*Received at the editorial office 25. 09. 2018.
Accepted for publishing 17. 10. 2018.*

ВИХОВНІ ІДЕАЛИ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Микола Окса, Володимир Іваненко

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького***Анотація:**

У статті зроблено спробу окреслити виховні ідеали козацтва як складника духовної спільності українського народу; дослідити ментальність і характерні ознаки православ'я українських козаків; обґрунтувати особливості фізичного виховання козаків, відображеного в літературі й пластичних мистецтвах. Розкрито особливості становлення культурних традицій у козацькому середовищі й визначено внесок виховних ідеалів українського козацтва, що пов'язані з фізичним вихованням молоді, у загальнонаціональну культуру. Доведено, що інституційні норми в середовищі козацтва втілюють принципи загальнолюдської моралі та культури.

Ключові слова:

спеціалісти з фізкультури і спорту; професійно-педагогічна культура; професійна ефективність; самооцінка; чинники; рефлексія; українське козацтво.

Аннотация:

Окса Николай, Иваненко Владимир. **Воспитательные идеалы украинского казачества.** В статье сделана попытка охарактеризовать воспитательные идеалы казачества как составляющую духовной общности украинского народа; исследовать ментальность и характерные признаки православия украинских казаков; обосновать особенности физического воспитания казаков, отраженного в литературе и пластических искусствах. Раскрыты особенности становления культурных традиций в казачьей среде и определен вклад воспитательных идеалов украинского казачества, связанных с физическим воспитанием молодежи, в общенациональную культуру. Доказано, что институциональные нормы в среде казачества воплощают принципы общечеловеческой морали и культуры.

Ключевые слова:

специалисты по физкультуре и спорту; профессионально-педагогическая культура; профессиональная эффективность; самооценка; факторы; рефлексия; украинское казачество.

Resume:

Oksa Mykola, Ivanenko Volodymyr. **Educational ideas of Ukrainian Cossacks.** The article deals with pedagogical conditions and factors that determine the development of vocational and pedagogical culture of various categories of specialists in physical education and sports. The conditions, which allow presenting the real structure of professional-pedagogical culture of a specialist, the main content of which is reflected in ideological, organizational and communicative substructures, are determined. The results of factor analysis showed that in the structure of the professional efficiency of specialists the leading place is occupied by the factors that determine the development of communication abilities and professional interaction on the basis of the ownership of the methods of socially-oriented influence on processes and objects of vocational and pedagogical activity. Activity can be expressed using the formula – "human action plus reflection of these actions". Reflection is an analysis of the activities carried out, aimed at identifying the causes of difficulties and correction of the way of activity.

Key words:

specialists of physical education and sport; professional-pedagogical culture; professional efficiency; self-esteem; factors; reflection; Ukrainian Cossacks.

Постановка проблеми. Значення виховних ідеалів козацтва в історії України пов'язано з тим, що в часи пробудження та виборювання свободи українським народом воно виступило провідною силою, навколо якої згуртувалися інші верстви суспільства. Це зробило козацтво центральним явищем вітчизняної історії, яке в наступні періоди владно жило в народній пам'яті й привертало посилену увагу національної інтелігенції, ставало предметом вивчення й роздумів, рефлексій і художніх відображень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленню виховних ідеалів в історії козаччини присвятили свої праці М. Грушевський, М. Костомаров, П. Куліш, І. Крип'якевич, А. Лотоцький, Д. Яворницький та інші [3, с. 5–9]. Але не лише вони встановлювали, писали й поширювали історичну правду про Україну, її народ та його захисників – козаків. Чимало інших талановитих діячів нашої культури художнім словом і науковими дослідженнями невтомно виховували у цілих поколінь правильне розуміння свого походження й головного життєвого покликання. Нині виникли умови для творчого відродження

традицій, ідей і засобів козацької педагогіки в родинному, шкільному й позашкільному вихованні дітей. Активно діють дитячі та юнацькі організації, об'єднання «Січ», «Джура», «Сокіл», «Дивоцвіт». Останніми роками почав розгортати свою діяльність Всеукраїнський фонд лицарського виховання ім. П. Сагайдачного.

У час державного відродження Україна потребує ідейно загартованих, мужніх і шляхетних юнаків і дівчат, що своєю діяльністю зміцнюватимуть національну єдність, соборність рідного народу, його молоду державу. У різні часи розвитку суспільства народні традиції виховання були близькі багатьом відомим педагогам і знайшли своє відображення в роботах В. Кузя, Ю. Руденка, О. Любар, В. Яремчук. Фундаментальне значення для досліджень проблем національної культури має спадщини письменників України, зокрема літописи Г. Граб'янки, С. Величка, твори Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, М. Коцюбинського.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати виховні ідеали українського козацтва та з'ясувати його вплив на підготовку молодого покоління до сучасного життя.